

MICHAEL STEWART (ED.)

THE GYPSY 'MENACE': POPULISM AND THE NEW ANTI-GYPSY POLITICS

London: C. Hurst & Co. Ltd., 2012, xxxviii + 382pp; ISBN 978-184904-2208.¹

Bezmála čtyřsetstránková publikace *The Gypsy 'Menace': Populism and the New Anti-Gypsy Politics*, sestávající z patnácti příspěvků-kapitol, je prezentována jako výstup "malé konference, kterou organizoval a financoval Úřad pro demokratické instituce a lidská práva OBSE a která se uskutečnila v září 2009 na University College London" (str. xix); zařazeny jsou v ní však i texty, které vznikly dříve a zjevně zcela nezávisle na uvedené akci, pro jiné organizace a patrně i za jiným účelem. Jednotlivé příspěvky se tak liší svou strukturou, užívanou (výzkumnou) metodologií, teoretickými východisky a přístupy, terminologií, oborovým zázemím autorů ad; jinak řečeno — publikace je kolekcí samostatných autonomních textů, jejichž spojení představuje podle všeho krok učiněný až *ex post*, který je vůči mnoha (všem?) z těchto textů dodatečným a externím parametrem.

Jednotný rámec se celému souboru příspěvků snaží dát především editor Michael Stewart, a to hned dvakrát — jednak v úvodu a jednak ve své vlastní studii, která celou kolekci zahajuje. Jako profilační svorníky celého díla jsou v těchto statích Stewartem vytknuty 4 základní momenty: 1. "Romové se stávají terčem radikálních xenofobních postojů" (str. 3); resp. – v jiné formulaci — dochází k „výraznému nárůstu anticikánských postojů“ (str. 9); 2. Jedná se o (celo)evropskou záležitost (str. xx., 3 *et passim*) a 3. vzhledem k dané populaci jde o nový fenomén (str. xiii. *et passim*); 4) jedním ze základních pilířů uvedeného procesu je *populismus* (str. xx.). Uvedené teze jsou ovšem zahrnutým textům namnoze cizí.

Nejspornějším z těchto *deklarovaných* pojmů je *populismus* — pro většinu statí fakticky nepředstavuje výraznější téma, řada z nich se o něm dokonce vůbec nezmiňuje. Neméně problematická je i teze o *evropském rozměru* příslušných fenoménů. Zastoupení jednotlivých zemí v poloze popisovaných případů má k reprezentativnímu vzorku značně daleko. Na jedné straně je Maďarsko v publikaci výrazně nadreprezentované (věnovány jsou mu celé 4 studie a výrazná část jedné další), na straně druhé zcela postrádáme příspěvky o situaci na Slovensku, v Polsku, Německu a řadě dalších. Takový výběr „vzorku“ ovšem tezi o evropském rozměru problému nedokládá, poskytuje pouze jednotlivé příklady, jejichž výpovědní hodnota je omezena na zvolenou zemi. Snaha o vynášení soudů s celoevropskou platností naráží rovněž na skutečnost, že jednotliví autoři často situaci v jiných evropských zemích neznají. Příkladem toho je přitom i sám Stewart, který mj. píše, že „se zdá, že se Česká republika stala domovem oné staré verze sociologické teorie 'kultury chudoby', která viní oběti za podmínky, ve kterých se nacházejí“ (str. xxvi–xxvii, resp. pozn. 16, na str. 314–315), přičemž jako doklad této teze odkazuje na (česky psaný) text, ve kterém se ovšem daný termín vůbec neobjevuje (a jen těžko by mohl, neboť Česká republika domovem uvedené teorie není a nikdy nebyla). Na tezi, že popisované fenomény jsou něčím *novým*, se většina autorů shodne, nikoli však bez výjimky — nikoli překvapivě např. historicky orientovaný příspěvek Ilsena About vychází do značné míry z před-

---

1 Text je rozšířenou verzí recenze publikované in *Ethnic and Racial Studies* Vol. 37, Iss. 10, 2014, str. 1953–1955.

pokladu *kontinuity* současných a minulých represivních praktik (francouzského státního aparátu) zaměřených na Romy (str. 95, 98, 114). Podobně je tomu pak i s tvrzením, že odpovídající procesy jsou specifické pro Romy; do sborníku byla totiž zařazena i studie Britty Schellenberg/ové o *obecných* strategiích pro „potírání pravicového populismu a rasismu“, pro niž představují Romové *pouze jeden* z terčů extremistů, jejichž aktivity dopadají neméně i např. na Muslimy a Židy (str. 66).

Síla a přínos publikace tedy nespočívají v jejím celku, ale mnohem spíše v jejích jednotlivých kapitolách, tedy jednak v analýzách na úrovni *jednotlivých zemí*, tj. – kromě již zmiňovaného Maďarska – České republiky, Bulharska, Itálie a Francie, a jednak v popisu a interpretaci konkrétních případů. Třebaže Stewartovo hodnocení „jedna z nejdůležitějších etnografických prací o Romech, které byly sepsány ve východní Evropě v uplynulých dvaceti letech“ uvedené na adresu příspěvků Katy Horváth a Cecílie Kovai, je patrně nadsazené, není sporu o tom, že co týče popisu a analýzy lokálního dění, představují obě studie – zaměřující se na vztahy Cikánů a Maďarů ve studované maďarské vesnici a jejich změny v průběhu jedné dekády – vrchol celé publikace, jakož i sílu sociokulturní antropologie, jde-li o aplikaci mikroperspektivy. Společným jmenovatelem většiny statí je kritický přístup, přičemž terčem příslušné kritiky jsou především anticikánské postoje a praktiky a přílehlé fenomény. *Taková* kritika je ovšem stejně očekávatelná, jako tendenční, přičemž u většiny čtenářů nabude chťe nechtě formy „přesvědčování přesvědčených“. Vyzdvihnout si proto zaslouží rovněž článek S. Bendika, W. Göderleho a B. Tiefenbacher/ové, zaujímající kritický přístup k projektu, který se nachází na hony daleko od „pravicového populismu a rasismu“ – k projektu nevládní organizace zaměřené na „pomoc“ Romům. Nepředpojatým a pečlivým rozbořem dokládají, že mnohé aktivity míněné jako „záchrana“ Romů jsou v delší perspektivě ve skutečnosti výrazně kontraproduktivní, přičemž jako jednou z příčin tohoto faktu autoři identifikují „systematický amatérismus“ (str. 239) pracovníků nevládních organizací. Netvrším, že takový pohled je bezprecedentní či převratný, každopádně však mezi příspěvky nekompromisně kritizujícími „anticikánské postoje a praktiky“ působí jako milé intelektuální osvěžení.

Označili-li jsme uvedené kapitoly za vrcholy celé knihy, nutno hned dodat, že se v rámci díla nejedná o vrcholy ani zdaleka osamocené; limitování prostorem nemůžeme ovšem konkrétně vyzdvihnout více než pouze dané studie. *Obecně* ovšem nutno uvést, že poctivá aplikace klasických metod (terénní výzkum, historická analýza ad.) vedla vlastně ve všech případech k velice zdařilým studiím, zatímco autoři využívající moderních (módních?) postupů („analýza“ tisku, apod.) předložili často pouze příspěvky srovnatelné s texty poučenějších žurnalistů – a to je prostě málo. Rovněž se ukazuje, že oč více je text politicky angažovaný (a takových studií je v publikaci hned několik), o to více jsou jeho závěry očekávatelné a o to méně zajímavý a čtenářsky atraktivní v důsledku daný text je (většinu „závěrů“ známe předem); chceme-li psát vědecká pojednání, nikoli politické pamflety, musí se naše snažení podrobit klasické maximě *sine ira et studio*.

Summa summarum: ačkoli jsou zrna recenzované publikace obklopená plevami, jejich hojnost a kvalita v celkovém úhrnu nakonec převáží, zájemcům o danou problematiku lze proto danou publikaci pouze doporučit.